

Suomen I infinitiivistä.

Kuten yleisesti käsitetään, suomen I infinitiivin tunnus *ta, tä, da, dä* (*la, lä, ra, rä, na, nä*), *a, ä*, esim. *pestä* (lyhempi muoto, alk. *k-lat.), *pestää* (sama passiivissa murteittain), *pestäkseni, pestäksesi* jne. (pitempi muoto, josta enemmän alemp.), on samaa alkuperää kuin II infinitiivin tunnus *te, de* (*le, re, ne*), *e* (vok. jälj. murt. > *i*), esim. *pestessä* (iness.), *pestäessä* (sama passiivissa), *pesten* (instr.), kuinka vokaalivaihtelu *a, ä* ~ *e* selittyneekin. I infinitiivin lyhemmällä muodolla ja II infinitiivin inessiivillä on vastineet kaikissa lähisukukielissä (ks. LEHTISALO SUST 72 273—). I infinitiivin pitempi muoto tunnetaan paitsi suomesta ja karjalasta myös vatjasta ja virostakin. Sama aines kuin po. infinitiivien tunnus tavataan todennäköisesti myös sm. muodoissa *istua* < **istudalla, istualta, istualle, seisoalla, seisoalta, seisoalle* (ks. BUDENZ UA 209) ja edelleen adverbeissa veps. *ištud*, vir. Kodaveren *išso* < *istuda 'istuessa, istuen', veps. *sejšud*, virE *saizu* 'seisoessa, seisoen' (ks. KETTUNEN LVHA I 62, RAVILA Vir. 1932 376, 1945 155)¹.

Po. ims. muotoaineksen vastineita on osoitettu useista muista sgr. kielistä ja samojedista: lapista (*t*), esim. N *gullát* 'kuulla', *čuož'žot* 'seisoen, seisoalla'; mordvasta (*do, dä*), esim. E *komado*, M *komadä* 'gebückt, in gebückter Stellung' (*komams* 'sich herabbücken, sich niederbeugen'), E *ozado*, M *ozadä* 'in sitzender Stellung, ruhig' (*ozams* 'sich setzen, sich niedersetzen'); ostjakista (*t, d*), esim. O *mpndä*, Trj. *məŋi'q'z*, V VK *məŋi'ä'* 'mennä', pohj. *mandi* 'menevä', *ldi pul* 'syötävä pala', *loidi prà* 'laulun aika', etel. *ōmēsta* 'istuva'; vogulista (*t*), esim. pohj. *χulax-nol solit χol* 'aamu, jona korpin nokka tulee huurteeseen' (*soli* 'tulee huurteeseen'), KL *tōrés tušit* 'vaaksan korkuinen' (*tušit* 'seisoo'); unkarista (*z* < *t): *száraz* 'kuiva, kuivunut' (*szárad* 'kuivua', vog. *sūr-*, ostj. *sōr-* id.); samojedista, esim. jur. (*ta) *ŋāmč'q'δδŋ* 'istuva, istuja; vanki', *χāδabady* 'tapettava'. Obinogr. muotojen suhteen on kuitenkin huomattava, että *t* (*d*) voi edustaa myös geminaatta-*tt-. Unkarin ainoan tapauksen tänne-kuuluminen ei liene niinkään aivan varma. (Vrt. BUDENZ UA 208—, SZINNYEI Sprw.²79, NyH⁷ 86—, LEHTISALO SUST 72 273—, RAVILA Vir. 1945 154—.) Jo Szinnyei Sprw.² 79 huomauttaa, että mordvan mainitut muodot ovat adverbeina käytettyjä verbaalinomineita, joissa ei ole kaasuspäätettä. Ja Ravila

¹ Kettusen mukaan, joka yhdistää nämä vepsän ja viron adverbit suomen *istua* muotoon, niiden *ða on partitiivin päätte. Jos tämä sijapäätte on kehittynyt siitä denom. nominijohtimesta, joka tavataan esim. sm. *valkea*, md. *valdo, valdä* jne. sanoissa (ks. kirj. Vir. 1945 335), niin se kuuluu kyllä välillisesti myös mainittujen adverbien päätteen yhteyteen, sillä denom. ja deverb. **ta, *tä, *ða, *dä* ovat ilmeisesti sama päätte (ks. Ravila mt. 157).

mp. on valaisevasti selittänyt suomen I infinitiivin kehitystä. Se on syntynyt verbaalisubstantiivista ainakin jo suomalais-lappalaisena aikana. »Suomessa ei mitään *da-loppuista verbaalisubstantiivista enää tavata. Kaasuksista ovat säilyneet vain latiivi ensimmäisessä sekä inessiivi ja instruktiivi toisessa infinitiivissä. Vokaalivaihtelu viittaa nähtävästi verbaalisubstantiivin erilaisiin nominatiiviasuihin.» Ims., lp. ja md. sijapääätteettömissä adverbissa on lähdeittävä attribuuttina olleesta partisiipista. Esim. md. ilmauksessa *ozado ašti* 'istuu, on istuen' on *ašti* nyt finiittimuoto, mutta alkuaan partisiipin preesens, jota määrätessään *ozado* on ollut attribuutti eikä adverbiaali (»istuva olija»). Partisiipin kehittyessä finiittimuodoksi tuli sen attribuutista adverbiaali, mikä on tietysti tapahtunut jo hyvin varhain.

BUDENZ UA 213 mainitsee perm. kielistä adjektiiveja, jotka hän käsittelee deverbaaleiksi ja joiden johtimen hän yhdistää mm. sm. ensimmäisen ja toisen infinitiivin tunnukseen, mutta hänen esimerkeistään ei yksikään ole ainakaan todistettavasti deverbaali. Ne ovat tunnetulla denom. johtimella *id*, *it* johdettuja sanoja, esim. syrj. *jugid*, votj. *jugit* 'hell, klar', syrj. *šonid*, votj. *šunit* 'warm'. Perm. kielissä on kuitenkin sanoja, jotka ovat varmasti deverbaaleja ja jotka kuuluvat todennäköisesti sukukielten pe. muotojen yhteyteen (jonkun votj. tapauksen ovat maininneet WIEDEMANN Gramm. der votj. Spr. 262—, Gramm. der syrj. Spr. 68, MEDVEČKY NyK 41 239— [useimmat hänen deverbaaleiksi mainitsemistaan esimerkeistä ovat denominaaleja], JEMELJANOV Грамм. вотяцкого языка 98—; kahta syrj. ja votj. tapausta on kirj. käsitellyt Vir. 1944 32—). Esim.

1. Syrj. (Wied.) *katyd* 'oberer Flusslauf; oberhalb befindlich, obere (am Flusse)', (Wichm.) V L I U *katid* 'stromaufwärts, gegen den Strom; (U auch) Oberlauf des Stromes', S L *va katid kajni* od. *munnj* 'stromaufwärts fahren', *katide munnj* 'nach dem Oberlauf od. in die Dörfer des Oberlaufs gehen (fahren)' ~ (Wichm.) *katni* 'stromaufwärts fahren'.

2. Syrj. (Wied.) *kyltyd* 'unterer Lauf des Flusses, Seite, nach welcher hin der Fluss fließt; untere, unterhalb gelegen (nach dem Flusslauf)', *va kyltyd* 'flussabwärts', (Wichm.) L *kiltid* od. *kiltide kole munnj* 'man muss stromabwärts gehen', U *me kiytid vetli*, I *mę kiltide vetli* 'ich ging stromabwärts', S *va kiltid lettšini* 'stromabwärts herunterkommen' ~ (Wichm.) *kiltni* 'mit dem Strome fahren od. schwimmen'.

3. Syrj. (Wied.) *panyd* 'gegen, entgegen, zuwider, widrig, verkehrt, unrecht', *panyd nogon* 'im Gegenteil'; (Wichm.) V S *panid*, L *paned*, P *panit* 'gegen, entgegen, zuwider', V S *panid loni* '(zufällig) entgegenkommen, begegnen', V *panid munnj*, L *paned munnj*, P *panit munnj* 'entgegengehen', V *tsoi panid va kaje* 'den Berg hinauf geht das Wasser', V *va panid katni*

'stromaufwärts steigen'; votj. (Wied.) *punyt* (*puñyt*), *pumyt*, *pumytyn*, *pumytä* 'gegen, entgegen', *punyt karyny* 'widerstreben, sich widersetzen', (Wied. Gramm. der syrj. Spr. 213) *tynyd* (*tai ton*) *puñyt* 'gegen dich', (Munk.) G S *pumit*, J K *puñit*, *puñit* 'gegen, entgegen, gegenüber', K *puñit ulêne* 'dagegen sein', G S M *pumitä šurni* 'jmden begegnen, jmdem entgegenkommen', K *puñitën-ik* 'gerade gegenüber', (Wichm.) G *pumid*, *pumit*, *pumit*, M J U *puñit* 'vastaan, gegen, entgegen' ~ syrj. (Wied.) *panny* 'anfangen (bes. Gewebe, Flechtwerk u. dgl.), veranlassen, Urheber sein', (Wichm.) *panni* 'luoda kangasta jne.'; votj. (Munk.) S *pum-* 'anscheren (die Fäden beim Weben)', J *puñ-* 'jmden begegnen', (Wichm.) G *pumñi* 'tulla vastaan, kohdata, tavata', M *puññi*, U *puñini* 'luoda loimi seinälle naulasta naulaan'.

4. Syrj. (Wied.) *pudžyd* 'zuwider, entgegen, gegenüber; zusammendrängt, dicht', (Wichm.) I *pučžid* 'vastoin, gegen, wider, entgegen, zuwider', *gen pučžid* 'gegen den Strich'; votj. (Munk.) S *pužit*, K *pužet* 'gegenüber', K *pužet verani kuškäm* 'hän alkoi väittää vastaan', J *pužit-ak veraz* 'antwortete mit Verwegenheit zurück' ~ syrj. (Wichm.) *pudžni* 'aufstreifen, zurückschlagen (z.B. die Ärmel)'; votj. (Munk.) *pužal-* 'zusammenlegen, zusammenrollen etc.'

5. Votj. (Wied.) *lakyt* 'freundlich, schön; Schönheit; klebrig', (Munk.) S *lakit* 'klebrig; bequem, angenehm; ziemend, passend, richtig', G *lakit siizi* 'hartaaasti he söivät', (Wichm.) G *lakit*, S M J *lakit*, MU *lakit*, U *lakit* 'rauhallinen, miellyttävä, ystävällinen jne.' ~ (Wied.) *lakyny* 'kleben (tr.), verkleben', (Munk.) *lak-* id.

6. Votj. (Wied.) *mezmod*, *mezmyd* 'Sorge, Kummer; langweilig', (Munk.) S *mezmit*, K *müzmët* 'langweilig, beschwerlich, lästig (z.B. Mensch)', (Wichm.) M *mezmit*, U *mezmit* 'ikävä; ikävästi' ~ (Munk.) *mezmi-* 'Langweile haben'.

7. Votj. (Wied.) *šurdyt* 'Schreckbild, Scheuche; erschrecklich, gefährlich', (Munk.) S *šurdit*, K *šurdët* 'schrecklich, fürchterlich, gefährlich; Schrecken, Furcht vor Gefahr', (Wichm.) G U *šurdit*, M *šurdit* 'vaarallinen (G), peloittava, kauhea (U M); vaara (G); peloittavasti, kauheasti (U M)' ~ (Munk.) *šurd-* 'schrecken, schauen', (Wichm.) *šurđini* 'kaubistua'.

8. Votj. (Wied.) *tyrmyt* 'voll, genug, vollkommen; Fülle', (Munk.) S *tirmit* 'ganz, vollkommen; genug', J *tirmit oskitek* 'riittävästi uskomatta' ~ (Munk.) *tirmi-* 'voll werden, ganz werden; genügen etc.'

Äänneasun suhteen on todettava, että syrj. pohjoismurt. *d*, Permin 1. eteläsmurt. *t*, votj. *t* (murt. harvoin *d*) 1. ja 2. tavun rajaa kauempana voi todennäköisesti edustaa paitsi sgr. *nt:tä myös *t:tä (ks. kirj. SUST 65 103). Erikoisesti on huomattava, että yleinen denom. johdin syrj. *id*, P *it*,

votj. *ýt*, jolla muodostetut sanat ovat etupäässä adjektiiveja, mutta myös substantiiveja, esim. syrj. *kuríd*, P *kurít*, votj. *kurít* 'karvas; karvaus', syrj. *šoníd*, P *šonít*, votj. *šunít* 'lämmin; lämpö', luultavasti vastaa seuraavia sukukielten johtimia: sm. (e)a < *(e)ða, esim. *valkea* 'albus', IpN *d*, esim. *viel'gád* id., md. *do*, *dá*, esim. *valdo*, *valdä* 'hell. licht', tšer. *ðá*, esim. *βa-lyððá*, *βo-lyððá* 'Helle, Klarheit; hell, klar'. BUDENZ UA 208— on käsitänyt nämä deverbaaleiksi ja yhdistänyt sm. I ja II infinitiivin tunnuksen ym. Ne ovat denominaaleja, mutta kuten edellä jo on viitattu, niiden johdin on ilmeisesti sama kuin po. deverbaalien. Perm. kielissä on denominaalisen ja deverbaalisen johtimen äänneasu sama. Dentaaliksiin lisäksi on myös sen edellä oleva vokaali yleensä sama, nim. *ǰ* (*i*); vain harvoin esiintyy *e*, *e*: deverb. syrjL *paned*, votjK *pužet*. — Eri johdin on deverbaalinen syrj. *ed*, P *et*, votj. (*et*), esim. syrj. *piked*, P *piket*, votj. *piket* 'Stütze' ~ syrj. *pikni*, votj. *pikni* 'stützen', votj. *tubat* 'Treppe, Stufe; Leiter' ~ *tubal* 'hinaufklettern' (ehkä ~ sm. *nta*, *nto*, *nti*, esim. *annanta*, *ristintä*, *asunto*, *saanti*, ks. SUST 65 92).

Esimerkkiemme käyttö eri sanaluokkiin kuuluvina on mielenkiintoinen. Kaikkien kahdeksan on todettu esiintyvän adverbeina, neljällä ensimmäisellä se on pääfunktio. Viimeksimainittuja voidaan joskus käyttää myös postpositioina. Kaikilla kahdeksalla on edelleen adjektiivin merkitys, neljää viimeistä käytetään todennäköisesti useimmiten tässä tehtävässä. Substantiivin sivumerkitys on kuudella tapauksella (1, 2, 5—8). Perm. kielten vastaavien denominaalien kanssa on sanoillamme siis se yhtäläisyys, että ne esiintyvät usein adjektiiveina ja samalla, vaikka harvemmin, myös substantiiveina. Mutta erittäin huomattava on deverbaaleilla adverbien merkitys, jonka suhteen ne liittyvät sukukielten vastaaviin deverbaaleihin ja todistavat puolestaan, että näitä johdannaisia on käytetty ammuin verbeihin liittyneinä. Sijapäätteelliset adverbit ovat esimerkeissämme aivan harvinaisia ja ilmeisesti verrattain myöhäisiä, esim. syrj. *kiltide kole munnj* 'man muss stromabwärts gehen', votj. *puñitënik* 'gerade gegenüber'.

*

Suomen I infinitiivin pitempää muotoa on aikaisemmin yleisesti pidetty translatiivina. Niinpä SETÄLÄ mainiossa Suomen kielen lauseopissaan¹² mainitsee sen translatiiviksi (§ 113) ja käsitellessään tämän sijan funktioita viittaa po. infinitiivimuotoon kahdessa kohdassa (§ 56 II c ja erit. muist. 2). Lyhemmän ja pitemmän muodon suhteesta hän sanoo (§ 113 II muist. 3) näin: »I:n infinitiivin lyhyempi ja pitempi muoto ovat jossakin määrin sekautuneet, niin että pitempää muotoa käytetään lyhyemmän t ä y t e m u o t o n a, kun infinitiiviin on liittynyt s u f f i k s i.

Esim. *Minä annan sinulle omenan syödäksesi* (vrt. *syödä*, ks. ylemp. I, 1 muist.). *Kirja on hyvä lukeakseni* (vrt. *lukea*). — Harvoin: *Sain luvan läh-teäkseni*. — *Täällä kelpaa elääkseni*. — *Lähteäksensä käkesi, tullaksensa toi-votteli*. (Run.)»

Mutta MARK SUST 58 154—94 on selittänyt kyseisen muodon toisin. Hän huomauttaa, että kirjakielessä on I infinitiivin kummallakin muo-dolla pääasiassa oma rajoitettu tehtävänsä ja lyhempi on aina possessiivi-suffiksiton, pitempi possessiivisuffiksillinen, mutta että eräissä suomen mur-teissa niitä voidaan käyttää samanlaisissa tehtävissä ja lyhempää muotoa myös possessiivisuffiksillisenä (samoin myös karjalassa). Esim. Lounais-Hämeen murteen lauseissa *Minuv vaa-n tartti me-nnä, Tarttis maatani, Ei tartt(e) e-västä tualakses* infinitiivit *mennä, maatani, tualakses* ovat subjekteja, lauseissa *Tohtori käski mennä ahteikki(n), Minä pyysim me-n-näni, Isäntä päätti si:ttes sa-nookseen sen si:tte* ovat *mennä, mennäni, sa-nookseen* objekteja. Kirjakielessäkin voidaan sekä lyhempää että pitempää muotoa käyttää adverbiaalaina samaan tapaan, esim. *Isä toi omenoita lasten syödä* ja *Hän toi omenoita syödäksemme*. Näin ollen — päättelee Mark — on otettava harkittavaksi kaksi mahdollisuutta: joko translatiivin päät-teen merkitys I infinitiivissä on hälvennyt tai *kse* aines ei olekaan translatiivin pääte. Lisäksi on otettava huomioon, että pitempi muoto on aina possessiivisuffiksillinen sekä kirjakielessä että murteissa.

Mark esittää karjalaisista kansarunoista eräitä erikoisia muotoja. Pääkönniemi: (SKVR I₁ 38) *Tuob' oli vanha Väinämöine L ä h t i e k s e n g ö s e kägesi, Tullaksehe toivotteli*; (I₁ 237) *Tuob' oli nuori Jougamoini M ä n n ä k s e n g ö heän kägesi, Tullaksense toivotteli . . . Tuob' oli vanha Väinämöine L ä h t i e k s e n g ö z e kägesi*; (I₁ 560) *Tuob' oli vanha Väinämöine L ä h t i e k s e n g ö z e kägesi*. Kiimasjärvi: (I₂ 45) *Anna miehem m ä n n ä k š e g i*. Uhut: (I₁ 192) *V[aka] v[anha] V[äinämöinen] L ä h t i e k s e n i kägesi, Tullaksehen toivotteli*; (I₂ 281—2) *Ei ottan olut hapata, Eikä juosta urosten juoma, Mesi musta m u i j a t a k s e . . . Jo otti olut hapata, Jopa juosta urten juoma, Mesi musta m u i j o t a k s e*. Lonkka: (I₂ 246) *Aina aiko Lemmink[äinen], L ä h t i ä k s e n käkeeki*. Pääkönniemen muotojen *lähtiaksengö, lähtiaksengöze (-ze), männäksengö gö* on partikkeli (= sm. *kö*), *ze, ze* on sama kuin pronomini *se*. Uhtuen *lähtiakseni* muodon *i < *yik*. Kiimasjärven *männäkségi* muodon *n:ttömyys* selittyy siten, että partik-keli *gi* on liittynyt siihen myöhemmin. Lonkan *lähtiäksen* ja Uhtuen *muijatakse, muijotakse* eivät sisällä mitään lisäainesta. Muodot *lähtiäksen, män-näksen* jne. esiintyvät I infinitiivin pitempien muotojen ohella tai niiden vaihtelumuotoina (esim. Jyskyjärvi: *lähtiäkshehen*, Vuonninen: *lähtiäkshehen*) ja ne on käsitettävä infinitiiveiksi. Mutta myös tavallisessa puhkielessä

esiintyy tällaisia muotoja. GENETZillä (Tutk. Ven. Karj. kiel. 234) on *kandoakši*: *Tämä kebiäh k.* 'tämä on keveä kantaa (kannetaan keveästi)', alkuaan 'tämä [on] kevyt hänen kantaa', vrt. sm. *Kirja on hyvä lukeakseni*. Infinitiivit *lähtieksen*, *männäksen*, *kandoakši* jne. ovat samanasuiset kuin sm. itämurt., aun., karj. ja veps. refleksiivi-infinitiivit, esim. sm. (Parikkala) *rehennelläkse* 'rehennellä', aun. (Suojärvi) *jaksoakse* 'riisuutua', karj. *peššäkše* 'peseytyä', veps. *pestase*, *pestakse* id. Näissä muodoissa on I:n infinitiivin lyhempään muotoon liittynyt yks. 3. p. possessiivisuffiksi. Ja samoin on karjalan po. ei-refleksiiviset infinitiivit analysoitava: *lähtieksen* < *lähtedäk + *sen*, *männäksen* < *mändäk + *sen*, *kandoakši* < *kantadäk + *sen*. Nämä ovat vanhoja muotoja ja sellaiset kuin karj. *lähtieksenen*, *tullakšenen* tai *lähtieksensä*, *tullakšense* jne. = sm. *lähteäkseen*, *tullakseen* tai *lähteäkensä*, *tullaksansa* jne. ovat sekundäärisiä, kuten I infinitiivin pitempi muoto kokonaisuudessaan. Se on syntynyt kuitenkin jo kantasuomessa, koska se on todettu paitsi suomesta ja karjalasta myös vatjasta, esim. (AHLQVIST Wotisk gramm. 54) *süuwähsemi* 'för mig att äta', (op. c. 106, kansanrun.) *tuuwähsemi*, ja virosta (kansanrun.), esim. (NEUS Ehstnische Volkslieder 162) *kuuldakseni*, *nähjakseni*.

Transitiivisen verbin possessiivisuffiksillinen I infinitiivi on siihen aikaan, jolloin 3. p. possessiivisuffiksi siinä vielä tunnettiin, voinut olla kulloisenkin yhteyden mukaan milloin refleksiivinen, milloin ei-refleksiivinen. On sanottu esim. *Hän meni joelle *pestäksen* (= peseytyäkseen) ja *Hän meni joelle *pestäksen kengät*. Kaiken todennäköisyyden mukaan infinitiivi on saattanut olla refleksiivinen kaikilla possessiivisuffiksilla varustettuna, mutta myöhemmin tuli 3. p. muoto yleiseksi refleksiivi-infinitiiviksi. Merkityksensä vuoksi refleksiivi-infinitiivit ovat eristyneet ja säilyneet laajalla alueella.

Kantasuomessa on oletettava yks. 3. p. muotoa **pestäksen*, mon. 3. p. **pestäkssek*, yks. 1. p. **pestämmi* < **pestäkmi* jne. Koska kahdessa muodossa esiintyi yhteinen osa **pestäkse-*, on sen abstrahointi tai *kse:n* käsitäminen translatiivin päätteeksi hyvin ymmärrettävää (jälkimmäisen seikan suhteen on huomattava, että **k-*latiivin ja translatiivin merkitykset ovat osittain samat). Myös yks. 2. p. muoto **pestäksi* on voinut vaikuttaa uutismuotojen syntymiseen. Osittain se yhtyi 3. p. muotoihin, mutta *ksi-*loppu oli toisaalta translatiivin päätteeksi kaltainen, ja muoto ei ollut kyllin selvä infinitiivi, mikä myös edisti uusien muotojen syntyä. Uusi »infinitiivinvartalo» **pestäkse-* saattoi näin ollen tunkeutua alkuperäisen alueensa ulkopuolelle, ja siten syntyivät I infinitiivin pitemmät muodot. Toisaalta taas ne muodot, joissa *kse:tä* ei ollut (esim. yks. 1. p. **pestämmi* < **pestäkmi*) säilyivät tai niiden vartalo yleistyi: näin on I infinitiivin

possessiivisuffiksilliset lyhemmät muodot käsitettävä. Huomattava on vielä, että infinitiivin possessiivisuffiksit ovat mukautuneet muualla esiintyneisiin. Siten on tultu I infinitiivin kahdenlaisiin possessiivisuffiksillisiin muotoihin, esim. Lounais-Hämeen murteessa yks. 1. p. *pestäkseni* ~ *pestäni*, 2. *pestäkses* ~ *pestäs*, 3. *pestäksée(n)* tai *pestäksensä* ~ *pestänsä*, mon. 1. *pestäksemme* ~ *pestämme*, 2. *pestäksenne* ~ *pestänne*, 3. = yks.

Markin selitys I infinitiivin pitemmän muodon synnystä on erittäin perusteellinen, selvä ja houkuttelevakin, mutta tuskin sentään sitova tai sanoisinko tarpeen vaatima. Hän huomauttaa (s. 178), että ei ole mitään, mikä pakottaisi käsittämään pitemmän muodon translatiiviksi. Minusta on syytä esittää kysymys: onko mitään, mikä estää tämän käsityksen?

Sen seikan suhteen, että I infinitiivin lyhemmällä ja pitemmällä muodolla on samanlaisia funktioita, panemme ensiksikin merkille, että useita latiivimuotoisia partikkeleita vastaamassa käytetään translatiivimuotoisia. Esim. *alemma* (*k-lat.), *alemmas* (s-lat.) = *alemmaksi*, *ylemmä*, *ylemmäs* = *ylemmäksi*, *läheemmä*, *läheemmäs* = *läheemmäksi*, *kauemma*, *kauemmas* = *kauemmaksi*, *kauas* = *kauaksi*, *luo* = *luoksi*, *taa* = *taaksi* (*luokse* ja *taakse* muodoissa on lisäksi latiivin *k). Huomata voidaan myös, että ersä-mordvassa käytetään murteittain infinitiivin translatiivia tavallisesti esiintyvän illatiivin asemesta, esim. *ledmeks* 'ampua', *mermeks* 'sanoa', *saimeks* 'ottaa', *ušodmoks* 'alkaa', tavallisesti *ledems*, *merems*, *sajems*, *ušodoms* (ks. WIEDEMANN Gramm. der Ersä-mordw. Spr. s. 61 alav. 2). Tässä yhteydessä saattaa edelleen johtua mieleen, että ims. ja md. translatiivin päätte on yleisesti käsitetty latiivin k ja s päätteiden yhtymäksi, minkä kuitenkin ei tarvitse sellaisenaan olla oikein (transl. päätte voi nim. olla syntynyt lähinnä ks3 johtimesta, ks. Vir. 1945 335).

I infinitiivin pitemmän muodon päämerkitykset viittaavat translatiiviin. Se esiintyy ensi sijassa finaalisena adverbiaalina. Esim. *Menin joelle uidakseni* (vrt. *Uin terveydekseni*). *Hän toi omenoita syödäksemme* (= *syötäväksemme*). Vatj. *süwähäseni* 'för mig att äta'. Suhteen translatiiviksi (translativus respectus) voidaan pitempi muoto käsittää lauseissa *Muistaakseni asia on toisin*, *Naapuri ei ole luullakseni kotona* (vrt. *Hän on ikäisekseen voimakas*).

Pitempi muoto esiintyy joskus, etupäässä murteissa, myös objektina, muodollisena subjektina (persoonattomien verbien ohella) ja attribuuttina, joina lauseenjäsenenä lyhempi muoto toimii usein. Translatiivilla ei tosin ole näitä funktioita, mutta ne voivat pitemmällä muodolla hyvinkin olla suhteellisen myöhäisiä, samoin kuin latiivin toimiminen objektina ja subjektina on tietysti sekundääristä. Pitemmän muodon käyttö on voinut

laajentua osittain siitä syystä, että lyhempi muoto ei ehkä ole paljon esiintynyt possessiivisuffiksillisena.¹ Pitempi muoto olisi siis osittain tullut lyhemmän täytemuodoksi, mihin kehitykseen Setälä on viitannut. Useissa tapauksissa on vielä selvää, että nykyään objektiksi käsitetty muoto on alkuaan adverbiaali. Esim. (Lounais-Häme) *Ei pri:nssessaa* (nom.) *o'llukan si·ällä ja hän olis tavottanus si·tä nähläksensä si·tä pri:nssessaa*. (Luoteis-Satakunta) *Ei niitä sitten enää taritte aatella saadaksenne*. (Pohjois-Savo) *Pyytäsin ostookseñ*. Nyt objekteiksi käsitetyt *nähläksensä(s)*, *saadaksenne* ja *ostookseñ* edustavat aikaisempia finaalisia adverbiaaleja (ajatus on ollut esim.: *Tavottaa jotakuta nähdäkseen hänet*). Tapaukset, joissa pitempi muoto on attribuuttina, ovat harvinaisia. Esim. (Koillis-Satakunta) *Sain luvan tehäksen*, jossa *tehäksen* määrää *luvan* sanaa, voi perustua (oletettujen) lauseiden *Sain luvan tehä* ja *Sain tehäksen* kontaminaatioon.

Toinen peruste, jolla Mark tukee käsitystään, että pitempi muoto on syntynyt possessiivisuffiksillisesta lyhemmästä muodosta, on se, että pitempi on sekä kirjakielessä että murteissa aina possessiivisuffiksillinen, kun taas muut infinitiivimuodot esiintyvät sekä ilman possessiivisuffikseja että niillä varustettuina (s. 179). Häneltä on kuitenkin unohtunut ns. V infinitiivi, joka esiintyy yksinomaan possessiivisuffiksillisena, esim. *kaatumaisillani*, *kaatumaisillasi*, *kaatumaisillaan* jne. Voin viitata myös eräisiin possessiivisuffiksillisiin partikkeleihin, esim. *tahallani*, *tahallasi*, *tahallaan* jne., *itsekseni*, *itseksesi*, *itsekseen* jne., *yksikseni*, *yksiksesi*, *yksikseen* jne.

Markin kolmannen perusteen muodostavat karj. *lähtieksen*, *männäksen*, *muijotakse* ja *kandoaksi*.

Viimeksimainittu muoto, joka esiintyy lauseessa *Tämä kebiäh kandoaksi* 'tämä on keveä kantaa (kannetaan keveästi)' (Genetz s. 234), ei ole ymmärtääkseni kuitenkaan infinitiivi, vaan ind. prees. yks. 3. p. refleksiivinen muoto, jolla on passiivinen merkitys (mp. Genetz huomauttaa, että refleksiiviverbien merkitys voi olla paitsi refleksiivinen myös resiprookkinen, passiivinen tai vain intransitiivinen). Jos *kandoaksi* olisi infinitiivi, niin lauseessa ei olisi predikaattiverbiä. Lisäksi on huomattava, että *kebiäh* on adverbi, merkitys 'helposti, keveästi'. Genetz ei ole maininnut, mistä murteesta tämä lause on, mutta Poadenesta hänellä on samanlaiset ind. prees. yks. 3. p. muodot *peziäksi* 'hän peseytyy', *kumardeliäksi* 'hän kumartele, rukoilee' (s. 235). Samaa tyyppiä on myös Šuigarven *venüttöäksi* 'hän käy pitkälleen' (s. 30). Kaikkien muotojen lopussa on edustettuna tunnettu

¹ Vrt. *k-latiiveja *luo* ja *taa*, joita ei käytetä possessiivisuffiksillisina, vaan joita vastaavat *luokseni*, *taakseni* jne.

refleksiiviverbien prees. yks. 3. p. loppu *ksen (*k* preesensin merkki, *sen* yks. 3. p. päätte). Sen edellä on refleksiivisen *da, *ä aineksen edustaja, joka kolmanteen persoonaan on yleistynyt muista persoonista, vrt. esim. Suigarven ind. prees. yks. muotoja: 1. *kumardoačen*, 2. *kumardoačet*, 3. *kumarrakši* (< *kumardaksen) (Genetz s. 239). (Kso. TUNKEL SUST 52 353—.)

Suorasanaisesta kielestä ei siis ole todettu ainoatakaan tapausta, joka vastaisi kansanrunojen *lähtieksen*, *männäksen* ja *muijotakse* muotoja (HAKULISEN SKRK I s. 227 huomautus *päästäksen* tyyppistä perustuu hänen yst. ilmoituksensa mukaan Markin esitykseen). Ja saattaisi ehkä hiukan epäillä, että nämäkin ovat tilapäisiä muodostuksia, mihin ajatukseen Markkin viittaa, vaikka hän torjuu sen. Seuraavissa säkeissä hän kyllä mainitsee olevan tilapäisiä muotoja (s. 167 alav.): (Uhut, SKVR I₁ 208) *Vakas oli vanha Väinämöini Läksihেকে käkisi, Tullakseksi toivotteli*; (mt. 211) *Vakaš vanha Väinämöini Läksihääñ, kehen käkesi*; (Jyskyjärvi, mt. 27) *Tuop' on vanha V[äinämöi]ni Lähtieks' hän käkesi, Tullakses hän toivotteli*. Harvennetut sanat edustavat vääntyneitä muotoja. Esim. Jyskyjärveltä on merkitty (mt. 25) säepari *Lähtieksēhen käkesi, Tullakšehen toivotteli*, jonka mukaan päätellen sanat *Lähtieks' hän* näyttävät vääntyneen *Lähtieksēhen* tyyppistä. Runomitaltaan on esim. sellainen säe kuin Lonkasta kirjattu *Lähtieksen käkeeki* väärä, eikä *lähtieksen* tai *lähtedäksen muoto ole voinut alkuaan kuulua säkeeseen. Nykykielen mukaan ei myöskään Jyskyjärven *Lähtieksēhen* (*Läksieksēhen*) *käkesi* tai Vuonnisen *Lähtieksēhen* *käkesi* säe ole runomitaltaan oikea, sillä vierekkäiset vokaalit *i* ja *e* muodostavat diftongin. Säkeen aikaisempi asu on tietysti *lähteäksēhen käkesi* (vierekkäiset *e* ja *ä* eri tavuissa). Onkin ilmeistä, että Pääkönniemen säe *Lähtieksengö se kägesi* (tai *Lähtieksengöze kägesi*) on syntynyt oikean runomitan saavuttamiseksi, sen jälkeen kun äänneasun muuttuminen oli sen turmellut. Saattaisi ehkä arvella, että Pääkönniemen säe *Männäksengö heän kägesi*, jota seuraa *Tullaksensa toivotteli*, on syntynyt säkeen *Lähtieksengö se kägesi* vaikutuksen alaisena.

Myönnettäköön kuitenkin kernaasti, että *lähtieksen*, *männäksen* ja *muijotakse* ovat muotoja, joissa on I infinitiivin lativiivinen päätte *k* ja yks. 3. p. possessiivisuffiksi *sen*, ovathan refleksiivi-infinitiivit sellaisia, esim. karj. *peššäkše*, veps. *peštase*, *peštakse* 'peseytyä', jotka edustavat *pestäksen asua. Voidaan olettaa, että *männäksen*-tyyppisiä 3. p. possessiivisuffiksilla varustettuja muotoja on käytetty samoin kuin muunlaisia saman persoonan ja muiden persoonien suffiksella varustettuja, esim. (Kiimasjärvi, SKVR I₂ 45) *Anna miehēm männäkšegi, Matkalaizen kuulgiehe*; (Vuonninen, mt. I₁ 283) *Onko süütä itkiesi, Vaivoa valittoasi? ... Ompa*

süütä itki eni, Vaivoa valitto ani. Myös ei-refleksiivinen infinitiivityyppi *männäksen* (< *mändäksen) saattanee palautua kantasuomeen, joten Markin teorian lähtökohta ei näytä olevan pelkän päättelyn varassa. Toisaalta voi I infinitiivin possessiivisuffiksillisen lyhemmän muodon esiintyminen suomessa ja karjalassa puhua sen puolesta, että se ei ole ainakaan vanhempi kuin pitempi muoto, joka tunnetaan suomesta, karjalasta, vatjasta ja virosta (kahdesta viimeksimainitusta tosin vain niukasti todettuna).

Mielestäni ei siis ole riittävää syytä käsittää I infinitiivin pitempää muotoa muuksi, kuin miltä sen muoto näyttää ja mihin myös sen pääfunktiot viittaavat, nim. possessiivisuffiksilliseksi translatiiviksi. Oletettavasta verbaalinominista, jonka johdin on *ta, tä* jne., on siis suomessa kangistunut infinitiiveiksi ja partikkeleiksi useita sijamuotoja: lat. *istua*, translat. *istuakseni* jne., adess. *istuaalla, seisoalla*, ablat. *istuaalta, seisoalta*, allat. *istuaalle, seisoalle*, iness. *istuessa*, instr. *istuen*.

T. E. Uotila.

Über den I. Infinitiv im Finnischen. (S. 442.)

T. E. UOTILA.

Zu den Entsprechungen des Formans des I. Infinitivs in den ostseefi. Sprachen *ta*, *tä*, *da, *ä, z.B. fi. *pestä* 'waschen' (die sog. kürzere Form, urspr. ein Lativ auf *k), *pestäkseni* usw. (die längere Form), (s. LEHTISALO MSFOu. 72 273 ff., RAVILA Vir. 1945 154 ff., der den Ursprung des I. Infinitivs beleuchtet), führt Verf. das deverb. Suffix syrj. *id*, P *it*, wotj. *it* an, das z.B. in folgenden Fällen vorliegt: syrj. *katid* 'stromaufwärts; Oberlauf des Stromes; oberhalb befindlich, obere (am Flusse); (auch Postpos.)' ~ *katni* 'stromaufwärts fahren'; syrj. *panid*, P *panit*, wotj. *punit*

'gegen usw.' ~ syrj. *panni* 'anfangen usw.', wotj. *puñ-* 'begegnen'; wotj. *šurdit* 'gefährlich, schrecklich (Adj. u. Adv.); Gefahr' ~ *šurd, ni* 'erschrecken (intr.)' usw. (Verf. erwähnt acht Beispiele). Weiter im Worte als zwischen der 1. und 2. Silbe kann syrj. *d*, P *t* = wotj. *t* fiugr. *t vertreten. So in dem denom. Ableitungssuffix syrj. *id*, P *it*, wotj. *it*, z. B. syrj. *šon d*, P *šon t*, wotj. *šun it* 'warm; Wärme', ~ fi. *(e)a*, *(e)ä* < *(*e*)*äa*, *(*e*)*ää*, z. B. *valkea* 'weiss', md. *do*, *da*, z. B. *valdo*, *valda* 'hell, licht' usw. (s. Verf. MSFOu. 65 94 f., 103). Dieses denom. Suffix ist offenbar mit dem obenerwähnten deverbale identisch (s. BUDENZ UA 208 ff., RAVILA op. c. 157). Alle Beispiele sind als Adverbien und Adjektive belegt; die vier erstgenannten sind meistens Adverbien, die vier letztgenannten Adjektive. Einige Fälle treten bisweilen auch als Substantive und Postpositionen auf. Hinsichtlich der adjektivischen und substantivischen Bedeutung schliessen sich die vorliegenden deverbale Ableitungen an die entsprechenden denom. an. Ihre Funktion als Adverbien ohne Kasusendung ist aus alten Zeiten ererbt (vgl. weps. *ištud*, est. *išso* 'in sitzender Stellung' < *istuda, md. *ozado*, *ozada* id., lp. *čuo: ot* 'stehend (Adv.)').

Die längere Form des I. Infinitivs im Fi. ist früher allgemein als Translativ aufgefasst worden, aber MARK MSFOu. 58 154 ff. gibt dafür eine andere Erklärung. Bei der längeren Form könne nichts aufgedeckt werden, was uns zwänge, in ihr die Translativendung *kse* zu sehen. Zu beachten sei, dass die längere Form nie ohne Possessivsuffix gebraucht wird und dass im Fi. und Kar. auch die kürzere mit Possessivsuffix vorliegt. Im Urfi. habe der I. Infinitiv mit dem Possessivsuffix der 3. P. Sg. *pestäksen und derselbe mit dem Possessivsuffix der 3. P. Pl. *pestäksesk gelautet. Daraus sei das gemeinsame *pestäkse-* abstrahiert bzw. *kse* in ihm mit der vor Possessivsuffixen gleichlautenden Translativendung identifiziert worden und durch Hinzufügung der sonst üblichen Possessivsuffixe der längere I. Infinitiv (*pestäkseni* usw.) entstanden. Andererseits habe man durch Abstrahierung von *pestä-* in der 1. P. Sg. (*pestämmi < *pestäkmi) und Pl. und in der 2. P. Pl. den kürzeren Infinitiv mit Possessivsuffixen (*pestäni* usw.) erhalten.

Nach der Ansicht des Verf. ist die Marksche Erklärung anziehend, aber kaum bindend. Was die z. T. ähnlichen Funktionen des kürzeren und des längeren I. Infinitivs anbetrifft, so sind zu vergleichen Partikeln, wie *kauemma* (**k-* Lat.), *kauemmas* (*s-* Lat.) = *kauemmaksi*, *kauas* = *kauaksi*, *luo* = *luoksi*, *taa* = *taaksi* im Fi. und dialektische Infinitive mit der Translativendung *ks* im Md., z. B. (Wied.) *ledmeks* 'schiessen', *me meks* 'sagen' (gew. mit der Illativendung *s*: *ledems*, *merems*). Der längere I. Infinitiv tritt in erster Linie als finale Umstandsbestimmung auf, z. B. *Menin joelle uidakseni* (vgl. *Uin terveydekseni*). Als translativus respectus lässt sich die längere Form auffassen z. B. in *Naapuri ei ole luullakseni kotona* (vgl. *Hän on ikäisekseen voimakas*). Dass der längere I. Infinitiv bisweilen auch als Objekt, formales Subjekt und Attribut auftritt, kann auf einer verhältnismässig späten Entwicklung beruhen. Auch das Auftreten der kürzeren Form als Objekt und Subjekt ist natürlich sekundär, da sie ein Lativ ist. Damit, dass die längere Form immer mit Possessivsuffixen versehen ist, ist zu vergleichen, dass der sog. V. Infinitiv, z. B. *kaatumaisillani* usw., nie ohne Possessivsuffix auftritt. Verf. meint, dass es keinen genügenden Grund gibt, den längeren I. Infinitiv anders als Translativ aufzufassen, worauf sowohl die Form als die Hauptfunktionen hindeuten.